

Antonín Škarka
(14. 2. 1906–12. 11. 1972)

*Jako by(ch) se octl
na obrovském staveništi*

1. – 2. listopadu 2022

I. listopadu

9:30–10:00 zahájení

BLOK I MEDIEVISTIKA I

chair Marie Škarpová

10:00–10:20 Václav Čermák
Přínos Antonína Škarky české paleoslovenistice

10:20–10:40 Matouš Turek
Medievistická sonda – sdílení smyslové zkušenosti

10:40–11:00 Martin Nodl
Antonín Škarka a Dekret kutnohorský

11:00–11:20 diskuse

přestávka 11:20–11:35

BLOK 2 MEDIEVISTICKÉ KONTEXTY

chair Jakub Sichálek

11:35–11:55 Věra Soukupová
Veršované kázání ve staročeské literatuře – návraty
k Antonínu Škarkovi

11:55–12:15 Eliška Poláčková Kubartová
Přínos Antonína Škarky k výzkumu staročeských
mariánských a magdalenských planktů

12:15–12:35 Matouš Jaluška
Hanfeš k tomu. Autorita psaného slova v „literatuře
bez autorů“

12:35–12:50 diskuse

přestávka na oběd 12:50–14:30

BLOK 3 HYMNOLOGIE

chair Michaela Hashemi

- 14:30–14:50 Lukáš Vytlačil
Recepce Komenského písní v současných českých evangelických kancionálech
- 14:50–15:10 Tomáš Slavický
Hymnorum Thesaurus Bohemicus. Předchůdci a iniciátoři, přesahy a limity Škarkova hymnologického projektu
- 15:10–15:30 Eliška Baťová
Hymnografické dílo Jana Augusty očima Antonína Škarky
- 15:30–15:45 diskuse

přestávka 15:45–16:00

BLOK 4 KORESPONDENCE

chair Vladimír Urbánek

- 16:00–16:20 Marie Škarpová
Korespondence mezi Antonínem Škarkou a Dmytrem Čyževským
- 16:20–16:40 Tomáš Havelka
Antonín Škarka a jeho korespondence s komeniologi
- 16:40–17:00 diskuse a zakončení

Společná večere formou rautu v prostorách AKC

*Koncert Lukáše Vytlačila a Vlastislava Matouška
v kostele svatého Martina ve zdi 19:30*

2. listopadu

9:30 zahájení

BLOK 5 RANĚNOVOVĚKÁ LITERATURA

chair Matouš Jaluška

9:30–9:50 Jan Malura
Raný Škarka. Disertace Antonína Škarky o Sixtu Palmovi
a její podněty pro současný výzkum literárního života období
humanismu

9:50–10:10 Michaela Hashemi
Téma barokní mystiky v odborných textech Antonína Škarky

10:10–10:25 diskuse

přestávka 10:25–10:40

BLOK 6 EDITOR A ORGANIZÁTOR

chair Tomáš Havelka

10:40–11:00 Milada Homolková, Andrea Svobodová
A. Škarka jako editor staročeských textů

11:00–11:20 Martin Steiner
Antonín Škarka a Dílo Jana Amose Komenského

přestávka 11:20–11:35

BLOK 7 LITERÁRNÍ HISTORIK V POVÁLEČNÉ DOBĚ

chair Jan Malura

- 11:35–11:55 Zdeněk Beneš
Škarka jako člen generace „1900“. Zlá léta po smrti
E. Beneše
- 11:55–12:15 Jakub Sichálek
Jan Vilikovský – Antonín Škarka – Josef Hrabák:
vztahy a kontexty
- 12:15–12:30 diskuse
- 12:30–13:00 závěrečná diskuse, zakončení

Konferenci organizuje:

Filosofický ústav Akademie věd České republiky

Ústav pro českou literaturu Akademie věd České republiky

Tomáš Havelka, Filosofický ústav AV ČR | havelka@flu.cas.cz

Matouš Jaluška, Ústav pro českou literaturu AV ČR | jaluska@ucl.cas.cz

I. listopadu

MEDIEVISTIKA

Václav Čermák

Přínos Antonína Škarky české paleoslovenistice

Příspěvek se zaměřuje na Škarkovy výzkumy nejstarší fáze české literatury, jež ovlivnily novější interpretace českých paleoslovenistů při hodnocení tradic slovanského písемnictví českého středověku. Pozornost bude věnována především Škarkově antologii *Nejstarší česká duchovní lyrika* (1949), v níž se autor zabýval jak nejstaršími originálními skladbami, tak staročeskými překlady modlitebních textů (Otčenáš, Zdrávas, Desatero, zpovědní formule apod.). Právě tyto texty společně s rozбором písně *Hospodine, pomiluj ny* představují podle Škarky důležitou spojnici mezi starší církevněslovanskou tradicí přemyslovských Čech s nejstaršími skladbami staročeskými. Příspěvek dále připomene význam Škarkovy edice modlitebních textů pro studium některých staročeských hlaholských památek, které vznikly při literární činnosti pražského kláštera Na Slovanech ve 2. polovině 14. století.

Matouš Turek

Sdílení smyslové zkušenosti v českém gotickém básnictví

Při studiu staročeských veršovaných skladeb navazoval Antonín Škarka na Jana Vilíkovského mimo jiné soustředěním na zásadní význam řeči coby dobového básnického prostředku. Ve svém uvažování o mystickém rozměru mariánského planktu z Hradeckého rukopisu Škarka poznamenává, že v něm „převládá prvek sluchový nad zrakovým, a proto se v něm více uplatňuje řeč nežli popis či líčení“. Jak si poznamenal Jakub Sichálek a jak si všímají další, právě hlasu, řeči a řečovým aktům přiřadil zásadní roli ve svém vyprávění autor veršované epické skladby známé jako *Vévoda Arnošt*.

Vyjdu ze Škarkových úvah o performativitě a dramatičnosti jako prostředku působení a sdílení v literatuře 14. století a navážu zároveň na novější poznatky o pragmatice a stylu *Vévody Arnošta*, abych ukázal, jak bylo možné oba smyslové vjemy in-

tegrovat k silnějšímu zapojení posluchače nebo čtenáře do scény. Řeč a ‚sluchovost‘ zde nestojí v protikladu ke ‚zrakovosti‘, která se zde nerealizuje nutně v líčení nebo v popisu. Nazírání i naslouchání probíhá v diegetickém rámci jednak mezi jednajícimi postavami, jednak vymezuje postavy ve vztahu k fikčnímu světu. Úhel pohledu a ‚úhel poslechu‘ zmnožuje, posluchač se stává častěji svědkem smyslových zážitků postav v ději. Autorova volba namísto převyprávění pobídnout posluchače ke přímému i nepřímému sdílení zkušenosti postav nejenže dodává dějiny na plasticitě, ale je vedena mimo jiné zřejmě právě snahou vyzdvihnout ‚mystické‘ či symbolické prvky děje a demonstrovat čtenáři jejich platnosti a význam.

Martin Nodl

Antonín Škarka a Dekret kutnohorský

Příspěvek bude věnován interpretaci Dekretu kutnohorského Antonínem Škarkou v kontextu bádání o příčinách a důsledcích bezprecedentního zásahu Václava IV. do správy pražské univerzity na konci prvního desetiletí 15. století. Důraz bude kladen na Škarkův pokrokářský a národovecký přístup, plně odpovídající dobovému nazírání česko-německých kulturních a společenských vztahů ve středověku, instrumentalizovaném jako předobraz poválečné československé reality.

MEDIEVISTICKÉ KONTEXTY

Věra Soukupová

Veršované kázání ve staročeské literatuře: návraty k Antonínu Škarkovi

Když se krátce po druhé světové válce Antonín Škarka věnoval studiu staročeského magdalénského planktu z Hradeckého rukopisu, identifikoval tento literární útvar na základě doložených analogií z jiných středověkých literatur jako veršované kázání. Následně takto označil celou řadu dalších staročeských skladeb, jako je veršovaná legenda o sv. Prokopu, Umučení rajhradské, O nebezpečném času smrti, první spor duše s tělem, Radosti svaté Máří ad. Škarkovy závěry byly v podstatě přejaty pro dílčí skladby (např. Jan Lehár, Lenka Jiroušková), ale dalšího výzkumu se veršované kázání jako fenomén nedočkal.

Ve svém příspěvku navážu na argumenty, o něž se Antonín Škarka opřel, a budu je aplikovat na širší korpus pramenů, aby bylo možno ukázat na specifitu prvků orálního přednesu, které jsou ve veršovaných skladbách fixovány. Současně mě bude zajímat otázka (byť může být povětšinou řešena jenom hypoteticky), při jaké příležitosti byly skladby přednášeny. Antonín Škarka předpokládal, že řada z nich

byla proslovena mimo liturgický kontext, často snad i mimo kostel. To by ale v konečném důsledku vedlo k setření hranice mezi kázáním a jakoukoli jinou nahlas deklamovanou poezií. Moje snaha bude proto směřovat také k přesnějšímu vymezení pojmu „kázání“.

Eliška Poláčková Kubartová

Přínos Antonína Škarky k výzkumu staročeských mariánských a magdalenských planktů

Tématem příspěvku bude zhodnocení Škarkova výzkumu staročeských mariánských a magdalenských planktů, v němž autor spolu s Jánem Vilikovským, Adolfem Paterou a do menší míry také Zdenkem Nejedlým položil solidní základy pro další bádání o tomto středověkém literárnědramatickém žánru. Především v souladu se znalostmi zahraniční produkce rozdělil Škarka nářky na skladby určené „k četbě nebo recitaci“, k samostatnému „dramatickému předvádění“ a dále na ty, jež jsou součástí větších dramatických celků (zejm. velikonočních a pašijových náboženských her). Do této taxonomie, kterou není ani dnes třeba zásadní způsobem korigovat, včlenil jednotlivé zástupce dochovaného bohemikálního planktového korpusu v té podobě, jak byl znám v jeho době. Příspěvek tuto pragmatickou, respektive recepční linii Škarkova bádání o planktech rozvede a doplní o poznatky získané pozdějším výzkumem. Dále bude věnována pozornost Škarkovu hodnocení tzv. Roudnického planktu, kdy badatel pracuje s tezí, že autor tohoto nářku prokázal „menší kompoziční obratnost a méně smyslu pro formu“ než autor blízkého Planktu Šafaříkova. Škarkovo hodnocení obou planktů bude konfrontováno s poznatky dalších badatelů a autorky příspěvku o kompozičních principech žánru, ne snad s cílem je zcela překvalifikovat, ale spíše pootočit v tomto směru jeho výzkumnou perspektivu, a především problematizovat Škarkovo implicitní kritérium „dobře udělaného planktu“.

Matouš Jaluška

Hanfešt k tomu. Autorita psaného slova v „literatuře bez autorů“

Příspěvek se zaměří na různé latinské, české a německé verze „nejúspěšnější české středověké kroniky“ spojené se jménem Přibíka Pulkavy z Radenína. Prozkoumám v něm, jak autor využívá listiny, k nimž má díky úzké spolupráci s panovníkem přístup a jak hojnými citáty z nich podpírá svůj narativ (což bývá občas vykládáno jako doklad jeho autorské neumělosti). Navážu přitom na poznámky Antonína Škarky o češtině jako jazyce, který ve středověku „hledá autoritu“ zejména ve sféře církevní a s oporou v Písmu. Pulkavův způsob práce s diplomatickým materiálem pojmu jako pokus o jiné vybudování autority – alternativní, ale ne nutně světské.

HYMNOLOGIE

Lukáš Vytlačil

Recepce Komenského písní v současných českých evangelických kancionálech

Mezi důležité zájmové okruhy Antonína Škarky patřily texty duchovních písní, stejně jako dílo Jana Amose Komenského. Tyto dvě oblasti se propojují v Komenského písních, které dodnes patří mezi živá a aktivně používaná díla. Cílem příspěvku je shrnout recepci tohoto repertoáru v současném evangelickém prostředí, tedy v kancionálech Českobratrské církve evangelické (1979, 2021), Slezské evangelické církve a. v. (2005) a Evangelické církve a. v. v ČR (2018) a zhodnotit, jaká část tohoto Komenského díla zůstává přítomna v kontextu, pro který písně vznikly. Bohoslužebné provedení Komenského písníových textů totiž překračuje jinak obvyklé čtení školního, profesního či zájmového charakteru a zprostředkovává reálný styk s Komenského dílem další části veřejnosti.

Tomáš Slavický

Hymnorum thesaurus Bohemicus. Předchůdci a iniciátoři, přesahy a limity Škarkova hymnologického projektu

Příspěvek se pokusí představit prostředí, do něhož Škarkův projekt HTB vstoupil, a které také zřetelně přesáhl. Jde o praktický, ale od počátku mezioborový směr českého hymnologického výzkumu iniciovaný Obecnou jednotou cyrilskou (1879-1953). Formativními osobnostmi této diskuse, zároveň též tvůrci velmi vyhraněných koncepcí, byli Ferdinand Lehner, Karel Konrád, Dobroslav Orel, a posléze Jan Štikar, který diskusi nakrátko obnovil a přizval k ní mladého A. Škarku. S tímto záze- mím bude porovnán Škarkův nový pohled. Zároveň budou představeny přednosti a limity tehdejšího konsenzu, který začal být zjevně opouštěn hned při přípravě provizorního „Českého kancionálu svatováclavského“ (1947).

Eliška Baťová

Hymnografické dílo Jana Augusty očima Antonína Škarky

Při své ediční práci pro plánovanou řadu Hymnorum Thesaurus Bohemicus se Antonín Škarka věnoval také hymnografickému odkazu bratrského biskupa Jana Augusty, zejména do té doby opomíjenému liturgickému *Registru písní*. Autorka příspěvku se pokusí shrnout Škarkův pohled na Jana Augustu, jak jej můžeme sledovat v syntetických i edičních textech, a v tomto kontextu si zároveň bude klást

obecnější otázky nad hlavními tendencemi dobové interpretace dějin české kancionálové tvorby. Využit bude také dosud nepublikovaný soupis Škarkovy pozůstalosti uložené v Ústavu hudební vědy FF UK, pořízený Janem Baťou.

KORESPONDENCE

Marie Škarpová

Korespondence mezi A. Škarkou a Dmytrem Čyževským

Příspěvek představí dochovanou vzájemnou korespondenci A. Škarky a D. Čyževského z let 1939–1972. Tato korespondence svědčí mj. o tom, že oba paleoboheimisté navzdory nemožnosti osobního setkávání dokázali právě v korespondenci navázat a dlouhodobě rozvíjet pozoruhodně intenzivní a plodnou spolupráci v oblasti literárněhistorické, heuristické a posléze zejména ediční, která nakonec vyústila až v konstituování unikátního vědecko-vydavatelského týmu napříč železnou oponou. Korespondence A. Škarky a D. Čyževského tak podává jedinečné informace o některých principech fungování odborné komunikace přes železnou oponu i o dobových problémech a limitech provozu humanitních věd na obou stranách železné opony.

Tomáš Havelka

Korespondence Antonína Škarky s komeniologi

Antonín Škarka udržoval s mnoha kolegy čilý korespondenční styk. Největší část je uložena v osobním fondu pozůstalosti Památníku národního písemnictví, v řadě dalších institucí a fondů osobních pozůstalostí jsou podstatné sbírky obsahující pracovní i osobní korespondenci. Ve svém příspěvku stručně zhodnotím význam korespondence z fondu PNP, zvýrazním témata, která tvoří osu různých korespondenčních výměn. Podstatná část příspěvku pak bude věnována charakterizaci a zhodnocení výměnné korespondence s Miladou Blekastad. Ta je uložena v archivu Oddělení pro komeniologii a intelektuální dějiny raného novověku FLÚ a tvoří zcela unikátní soubor, odkrývající mnohé fazety dobové literární historie, komeniologie i vnímání politické situace.

RANĚNOVOVĚKÁ LITERATURA

Jan Malura

Raný Škarka. Disertace Antonína Škarky o Sixtu Palmovi a její podněty pro současný výzkum literárního života období humanismu

K nejméně známým segmentům vědeckého díla Antonína Škarky patří jeho disertace o tiskaři a spisovateli Sixtovi Palmovi Močidlanském, obhájená v roce 1928 pod vedením Stanislava Součka. Z ní Škarka vytěžil zejména rozsáhlou, stopadesátistránkovou studii *Ze zápasů nekatolického tisku s protireformací*, otištěnou separátně Českým časopisem historickým v roce 1936. Škarka rekonstruuje velmi důkladným způsobem okolnosti literární aféry tiskaře Sixta Palmy, která je sama o sobě pozoruhodným zrcadlem náboženské, vydavatelské a kulturní situace rudolfínské doby. Z hlediska metodologického dodnes zaujme Škarkova precizní, filologická práce s českými i latinskými prameny i snaha reflektovat bílá místa v poznání předbělohorské literatury. A. Škarka se ve své další práci období humanismu de facto nevěnoval a také jeho disertace o Palmovi se stala spíše zapomenutou studií. Dnes však může přinést pozoruhodné podněty pro aktuální výzkum literatury humanismu, rozvíjený zejména ve spojitosti se vznikem dvoudílné příručky *Companion to Central and Eastern European Humanism. The Czech Lands* (ed. Lucie Storchová), a to zejména pro témata jako literární okruhy v Praze kolem roku 1600, příležitostná poezie v česko-latinské perspektivě, knižní cenzura a tiskařský provoz, produkce nábožensky vzdělavatelných tisků pozdního humanismu aj.

Michaela Hashemi

Téma barokní mystiky v odborných textech Antonína Škarky

Uvedeným tématem se Antonín Škarka zabýval opakovaně, jak ve své monografii týkající se Michnova básnického díla (München, 1968, Praha, 1985; předtím v michnovské studii z roku 1967), tak, a to nejpodrobněji, ve své studii *Erós v duchovní písní českého baroka* (1968). V ní kromě srovnání s vyjádřením mystiky v díle Jana Amose Komenského, Felixe Kadlinského a Fridricha Bridela zahrnul i texty Jana Liberdy.

V dané souvislosti Škarka definoval – v návaznosti na již dostatečně známý teologický výklad tzv. Velepísně – daný fenomén jako „mysticko-erotický“ vztah lidské

duše ke Kristu, P. Marii i nejrůznějším světcům. Náležitě přitom upozornil na fakt, že se z hlediska lyrického subjektu realizuje shodně z pozice mužského i ženského mluvčího vzhledem k mužskému i ženskému objektu.

Cílem příspěvku je ukázat na další nuance v rámci tématu, konkrétně na výběru z různých typů homiletické tvorby i kramářských písní na oslavu světců. V případě homiletické tvorby shrnujeme dosavadní původní bádání zejména na příkladu textů Karla Račina, Michala Pelišota, Františka Matouše Kruma a tzv. žďárských kázání. Odlišný fenomén kramářské písně v analýze zkoumaného jevu doplňujeme a v závěrečné komparaci s homiletickými texty základní odlišnosti vyhodnocujeme.

EDITOR A ORGANIZÁTOR

Milada Homolková, Andrea Svobodová

Antonín Škarka jako editor staročeských textů

Příspěvek se zaměří na postupy, které Antonín Škarka uplatňoval při editaci staročeských textů. Soustředíme se především na památky otištěné v knížce *Nejstarší česká duchovní lyrika*, a to jak na jejich transkripci, tak na pojetí kritického aparátu k nim. Protože jde o texty vydávané opakovaně, porovnáme jejich relevantní edice a vytkneme zásadní rozdíly mezi nimi. Pokusíme se tak stanovit místo Antonína Škarky ve vývoji české ediční praxe.

Martin Steiner

Antonín Škarka a Dílo Jana Amose Komenského

V r. 1958, kdy se začala připravovat edice souborného díla J. A. Komenského, byl prof. Antonín Škarka jmenován sekretářem její redakční rady; několik let před skonem byl pak i jejím předsedou. K jeho jmenování jistě přispělo i to, že měl tehdy za sebou několik významných edic staročeských literárních památek včetně děl Komenského, zejména jeho *Duchovní písně* (1952) a vedle několika časopiseckých edic také vydání *Labyrintu světa a ráje srdce* (1957).

V prvním zhruba desetiletí příprav edice zaměstnávala A. Škarku řada administrativních úkolů spojených vedle funkce v redakční radě také pověřením vedoucím malého pracoviště zřízeného pro přípravné i vlastní ediční práce – Sekretariátu redakční rady pro vydání *Díla J. A. Komenského* (později Kabinet pro vydání *Díla J. A. Komenského*). A. Škarka byl v přípravném období hlavním autorem edičních pravidel pro vydávání českých spisů, navrhl rozčlenění Komenského díla do svazků edice. Účastnil se jednání komisí, jež ediční pravidla (i pro spisy latinské) dopracovávaly.

Období před vydáním prvního svazku *Díla* znamenalo počátek jeho další administrativní činnosti, totiž korespondence s nakladatelstvím Academia.

Sám připravil pro vydání v *Díle* 19 různě rozsáhlých spisů, z nich ale více než polovinu po jeho úmrtí dokončili další editoři. Byl vědeckým redaktorem dvou svazků. Vedle studie *Básnické dílo J. A. Komenského* pro 4. svazek *Díla* napsal také několik kratších úvodů k dalším svazkům. Dožil se vydání pouhých tří svazků edice.

Roli prof. A. Škarky při formování charakteru celé edice je jistě třeba hodnotit kriticky, nicméně bezpochyby patří po zásluze k předním „otcům zakladatelům“ celého projektu.

LITERÁRNÍ HISTORIK V POVÁLEČNÉ DOBĚ

Zdeněk Beneš

Škarka jako člen generace „1900“: Zlá léta po smrti E. Beneše

Životní dráha a profesionální kariéra Antonína Škarky v sobě nesou mnohé charakterizační rysy osudů příslušníků jeho generace, vědců i literátů narozených kolem roku 1900. Ti měli prožít peripetie českého 20. století takřikajíc naplno, se všemi vzestupy i pády vyvolanými změnami politické situace. Škarkova univerzitní kariéra začala roku 1945 a příznačně – jako u J. L. Fischera, J. Polišenského, F. Kutnara či J. Popelové-Otáhalové – na nově vzniklé Palackého univerzitě v Olomouci. A spolu s posledními třemi jmenovanými je jeho další osud od první poloviny 50. let spojený s pražskou Karlovou univerzitou. Referát stručně charakterizuje na základě pramenného materiálu z archivů UPOL a KU Škarkovu profesní kariéru, a to v souvislosti s politickými tlaky na univerzitní prostředí zejména v letech 1948, 1958-9 a po roce 1968 a porovná ji s osudy jeho generačních druhů. Nevynechá ani zamyšlení nad politickou a obecně kulturní úlohou Škarkovy badatelské tematiky v ideologicko-kulturních proměnách druhé poloviny minulého století, jež se podle mnoha dokladů i náznaků výrazně spolupodílela i na jeho univerzitní kariéře.

Jakub Sichálek

Jan Vilikovský – Antonín Škarka – Josef Hrabák: vztahy a kontexty

Oborová kontinuita vs. ideologie. Chci v příspěvku sledovat, jak se proměňovaly tematické a konceptuální akcenty v literárněvědné paleobohemistice, primárně ve studiu staročeské literatury, v letech zhruba 1945–1960, a jaká role v tom připadla – při zpětném pohledu – právě A. Škarkovi.

D. Ant. Igarra.